

Osiadla Mariia. Acts of judicial law as source of law: theoretical and applied aspect.

Introduction. The article examines the essence and trends in the development of acts of judicial law as a source of law. The value approach to acts of judicial law as a source of law is determined by the peculiarities of the historical development of the state, schools of legal understanding, and the state's affiliation to the legal system. The application of judicial practice (citation practice) in the countries of Anglo-Saxon law, countries of Muslim law and countries of the Romano-Germanic legal family is analyzed. Thus, the content of judicial law-making consists in filling gaps in the legislation, when a certain rule of law was stated vaguely and incomprehensible to the subjects of legal relations, which required additional interpretation when deciding the case; in the absence of a corresponding rule in the resolution of disputes; as well as when resolving legal conflicts of legal norms among themselves, when courts formulate the principle of priority of these norms, which later became mandatory in judicial practice.

The classification of acts of judicial law is determined both in a broad (all activities of judicial authorities) and in a narrow dimension (as the creation of certain legal provisions of a "precedent" nature). The characterization of acts of judicial law according to the form of their expression, in particular - decisions of the European Court of Human Rights, Decisions and Conclusions of the Constitutional Court of Ukraine, and decisions of the Supreme Court. The legal analysis carried out provided grounds to conclude about the high place of the justice bodies in Ukraine (Constitutional Court of Ukraine, Supreme Court) and their influence on legislation and legal policy, since individual acts issued by them - court decisions - are more than law-enforcement, but have a general and legal significance.

Results. Thus, there is no doubt that the meaning of judicial practice is determined by the fact that it acquires a law-making character for the regulation of social legal relations, acting as a "guideline for solving specific cases similar in content." In this case, acts of judicial law affect the development of not only judicial policy, but also principles of law, improvement of legislation.

Key words: acts of judicial law; sources of law; schools of legal understanding; legal positions of the court.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-233-242

УДК 340.1

М. В. НОНЯК,
кандидат економічних наук*
ORCID: 0009-0004-9268-3490

ПРАВО ЛЮДИНИ НА МИР: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

Стаття присвячена філософсько-правовому контексту права людини на мир, який вирізнявся актуальністю в усіх історичних епохах, і був однією з центральних категорій дослідження у філософсько-політичних трактатах найвидатніших представників людства. Констатується, що право на мир водночас має колективний і індивідуальний характер та являє собою основу для реалізації всіх інших прав людини, які без миру не є ані реалістичними, ані придатними для виконання. Політика миру визначається на міжнародному рівні дипломатичними взаємовідносинами, узгодженістю вимог і позицій на основі формування розумного балансу інтересів, взаємовигідних угод.

Ключові слова: право на мир, міжнародне право, мир, війна, права і свободи людини, політика миру, мирне співжиття.

Nonyak Mykhailo. Human right to peace: philosophical and legal context

The article is devoted to the philosophical and legal context of the human right to peace, which was distinguished by its relevance in all historical eras, and was one of the central categories of research in the philosophical and political treatises of the most outstanding representatives of humanity. It is stated that the right to peace has both a collective and an individual character and is the basis for the realization of all other human rights, which without peace are neither realistic nor feasible. Peace policy is determined at the international level by diplomatic relations, the consistency of demands and positions based on the formation of a reasonable balance of interests, mutually beneficial agreements.

Key words: right to peace, international law, peace, war, human rights and freedoms, peace policy, peaceful coexistence.

Постановка проблеми. Поточний стан взаємовідносин у суспільстві характеризуються крайнім ступенем загострення, що особливо яскраво помітно в геополітичному трикутнику «Україна – російська федерація – країни Заходу». Внаслідок такого загострення стрімко зростає рівень загроз міжнародній і національній безпеці та дотриманню основоположних прав і свобод людини.

Сьогодні в сучасному світі відбуваються кардинальні зміни політико-суспільного устрою. Початок ХХІ століття ознаменував собою істотний пере-

* **Михайло Ноняк**, Candidate of economical Sciences (Ph. D.)

ляд ієрархії цінностей і домінування інформаційної складової, зокрема комунікативного чинника, у структурі цивілізації. Швидкість і глобалізм сучасних трансформацій впливають на традиційне людське буття і життєвий світ через трансформації не тільки у виробничих сферах, а й у соціально-побутових, суспільно-політичних і морально-етичних відносинах. Жакливо, що поряд із характеристиками сучасного суспільства на рівні з науково-технічним прогресом, розвитком міжнародного права, демократизацією суспільних відносин стоять такі асоціації, як революції, війни, ядерна небезпека тощо. Відбувається злам старих форм життя, переоцінка цінностей та ідеалів, звичних переконань, пошук нових життєвих настанов і моделей поведінки. Усе це спонукає до пошуків шляхів миру, який в умовах глобальних викликів набуває нового «звучання» і цінності, миру, що має базуватися насамперед на моральній та інтелектуальній солідарності людства, адже є цілком зрозумілим, що для припинення воєнних конфліктів сьогодні недостатньо тільки урядових політичних угод. Ситуація, що склалася, актуалізує питання, пов'язані з правом людини на мир, зокрема його різнобічним насиченням, у тому числі й філософсько-правового характеру.

Метою статті є дослідити філософську складову категорії «мир» у контексті історичної генези становлення права людини на мир та охарактеризувати його необхідність з огляду на сучасні суспільно-політичні реалії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з миром, були й залишаються актуальним предметом дослідження вчених всього світу. Цією проблемою опікувалися як представники філософської думки (Платон, Арістотель, Сократ, Цицерон, І. Кант, І. Бентам), так і вчені, які представляють сучасний сегмент правової науки (Н. Оніщенко, О. Богінич, І. Іванків, С. Сунегін, І. Переш). Водночас особливості сучасного етапу розвитку людства загалом та українського суспільства зокрема, що характеризуються глобалізаційними змінами, потребують переосмислення ціннісного аспекту права людини на мир, зокрема як її основоположного права, що найкраще зробити у філософсько-правовому контексті.

Виклад матеріалу. Класично право на мир прийнято розглядати у контексті прав людини третього покоління, тобто її колективних прав. Проте останнім часом все більшого поширення набувають різні точки зору з боку наукової спільноти. Так, на думку І. Іванків, право на мир слід розглядати як окремий вид прав, а саме права людства. Вчена зазначає, що право людства на мир, хоча й може мати багато спільного з правами людини третього покоління, проте через особливий суб'єкт не може вважатися правом людини та заслуговує на окреме дослідження¹. Іншої думки дотримується і О. Богінич, який зазначає, що право на мир еволюціонувало від права народів на мир до права людини на мир². Схожий погляд на питання висловили Н. Оніщенко і С. Сунегін, які вважають доцільним розглядати право на мир водночас як таке, що має колективний та індивідуальний характер. Його основою потрібно визнати прагнення до досягнення згоди як між державами та їх народами,

так і між окремими громадянами та їх об'єднаннями всередині певного суспільства, прагнення до мирного врегулювання будь-яких конфліктних ситуацій на макро- і мікрорівнях. З цього випливає, що суб'єктами права на мир мають бути визнані не лише народи, нації або суспільства, а й окремі індивіди та їх об'єднання. Адже мирне співжиття громадян у державі є необхідною передумовою розвитку відповідних механізмів забезпечення та захисту будь-яких інших прав і свобод людини³. Ми поділяємо таку точку зору, оскільки мир є основою для реалізації всіх інших прав людини, зокрема політичних, економічних, адже, як бачимо у світлі російсько-української війни, без миру вони не є ані реалістичними, ані придатними для виконання.

Антрополог Д. Фрай у своїх працях доводить, що мир є іманентною властивістю людського суспільства, а війна не є звичною у всіх суспільствах⁴. Як зазначає І. Іванків, спроба говорити про право на мир зазвичай призводить до критики щодо нереальності забезпечення цього права. Також часто лунає аргумент, що війна є нормальним (хоча й небажаним) процесом, який є урегульованим міжнародним гуманітарним правом. Ведення війни, за умови дотримання обов'язкових норм, не може вважатися порушенням прав людини. Але доцільно звернути увагу на ст. 20 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, за якою пропаганда війни має бути заборонена законом. Також у цьому контексті варто згадати, що агресія визнана міжнародним злочином за Римським статутом. З 17 липня 2018 р. цей злочин охоплюється юрисдикцією Міжнародного кримінального суду. Цей крок дослідники називають одним з основних внесків людства у справу захисту миру. Отже, не варто однозначно стверджувати, що війна є нормальним станом речей та об'єктивною дійсністю, з якою треба миритися⁵. Вже з огляду на повномасштабну війну, розв'язану росією, без перебільшення, можемо стверджувати, що Женевські й Гаазькі конвенції, які становлять основу сучасного міжнародного гуманітарного права, є недієвими, а у війні немає нічого нормально, адже в будь-якому разі це людські втрати. Скільки матерів не дочекались своїх синів з фронту, скільки дітей змушені рости без батька, скільки жінок залишилися вдовами. І, на жаль, з кожним днем війни ці втрати стають все більшими.

Фактично всю історію нашої цивілізації цілком можна назвати історією воєн – лише в минулому столітті людству довелося пережити дві світові війни, а локальні збройні сутички в різних місцях планети виникають постійно. За даними джерел, з 3500 р. до н. е. людство на Землі прожило тільки 292 роки без війн, а 15 513 великих і малих війн забрали 3 млрд 640 млн людських життів⁶. Сучасна війна вирізняється тим, що вона ведеться в умовах глобалізованого світу, коли світовий простір звужений інтенсивними комунікаціями, а тісний характер взаємодій народів сприяє й зростанню суперечностей між ними. Нині Україна переживає ще одне національне відродження, яке полягає в боротьбі за свою незалежність, і у цій війні вона віддає найцінніший ресурс – людський. Для українського суспільства словосполучення

«мирне небо» вже давно перестало бути метафорою, а стало найзаповітнішим бажанням та найбільшою цінністю.

Слід зазначити, що цінність миру в усі історичні епохи вирізнялась актуальністю, і була однією з центральних категорій дослідження у філософсько-політичних трактатах найвидатніших представників людства, які ще з давніх часів розуміли її складність і багатовимірність. Так, Арістотель обґрунтовував погляд, що не тільки війна, а й мир є необхідною умовою життя рабовласницької держави: необхідно, щоб громадяни мали можливість (за необхідності), вести війну, але, що є найбільш прийнятним, насолоджуватись миром⁶.

Для середніх віків характерною, поряд з існуванням ідеології «справедливої», священної війни, зокрема релігійної (хрестові походи), була ситуація, коли з'являлись паростки нового погляду на проблеми миру, прав народів на мир. Це спочатку був концепт Миру Божого, до якого закликали представники церкви, пропонуючи перемир'я між ворогуючими сторонами у певні, пов'язані з окремими релігійними святами, періоди. Хоча деякі автори стверджували, що мир, особливо в його іпостасі як вічний мир, є можливим лише у Вишньому Граді (учення Августина «Про Град Божий»), пізніше думка теологів спробувала сформулювати доктрину миру, спрямовану на встановлення миру саме серед християнських держав та народів⁷. Слід додати, що у вже згаданому ученні «Про град Божий» наголошується, що, незважаючи на те, що людська природа зіпсована гріхопадінням, мир для людей є найціннішим. Августин Блаженний перший підкреслив, що беручи участь у війні, будь-яка сторона має на увазі майбутній мир і домагається його, але ніхто, укладаючи мир, не прагне війни.

У період нового часу ідеї миру набули нового розвитку. Так, на думку Т. Гоббса, який наполегливо захищав мир, вважаючи, що останній не просто несе цінність для людини як універсальна потенція або «дар Бога», а зводиться до «першого і основного природного закону». Цей закон – веління розуму і вищої справедливості. Він незмінний, вічний. Усі інші закони походять від цього закону, визначаються ним і вказують шлях до досягнення миру або захисту. А з метою належного забезпечення миру вважав необхідним укладення суспільного договору про створення «загальної влади – держави»⁷.

Широку палітру заходів для збереження миру розробив і запропонував Вільям Пенн, іменем якого названий один зі штатів США – Пенсильванія. У 1693 р. він видав твір, назва якого відображає його погляд на мирне майбутнє Європи через створення відповідних інституцій. Так, твір поіменований «Досвід про сьогодення та майбутній світ у Європі шляхом створення європейського Конгресу, Парламенту чи Палати держав». Завданням цих органів він убачав підтримку умов миру державами європейського континенту та активне запобігання загрозам війни⁸. Власний проєкт європейського єднання запропонував англійський філософ і правознавець Єремія Бентам у праці, яка побачила світ 1789 р. «Про загальний і вічний мир».

Також концепція миробудівництва представлена у творчості І. Канта, зокрема у його творі «До вічного миру», який на момент виходу мав реформаторський характер. Головним засобом подолання війни і встановлення вічного миру Кант вважав просвіту і моральне удосконалення людей, проведення реформ, встановлення відповідних законів відносин між державами. Вчений писав: «Ідея вічного миру, якщо тільки її випробують і реалізують не революційним шляхом, стрибком, тобто насильницьким поваленням існуючого до цього неправильного ладу... а шляхом поступових реформ відповідно до надійних принципів – може за безперервного наближення привести до вищого політичного тріумфу – вічного миру»⁸.

Сьогодні право на мир лежить у площині регулювання міжнародного права. Йдеться про низку документів, прийнятих під егідою ООН, зокрема Декларація про поширення серед молоді ідеалів миру, взаємної поваги та взаєморозуміння між народами від 1965 р., Декларація про виховання народів у дусі миру 1978 р., Декларація про право народів на мир 1984 р., Декларація про культуру миру 1999 р., Декларація про право на мир 2016 р. Проте, незважаючи на важливість цих документів, характер їх правового регулювання є декларативним, а існуюча система міжнародного права, та й міжнародних відносин, не є нині оптимальною. Провідні держави можуть впливати на процеси формування та функціонування міжнародних інститутів, коригуючи їх відповідно до власних інтересів або використовуючи міжнародні інститути для впливу на політику слабших держав.

Можна сміливо стверджувати, що політика миру визначається на міжнародному рівні дипломатичними взаємовідносинами, узгодженістю вимог і позицій на основі формування розумного балансу інтересів, взаємовигідних угод. Насправді російсько-українська війна стала лише результатом неспроможності світових еліт запобігти цій кризі та інструментом, який розв'язує руки для дій, які у міжкризовий період були б неможливими. Тож ця війна не окреслюється виключно національним виміром, а є значно глибшою.

Сьогодні бачимо розділення держав на кілька кластерів. Російсько-українська війна розділила світ за ознакою ставлення до дій рф. Але це лише перший прояв перебудови міжнародних відносин у багатополосну систему, в основі якої буде нове поєднання інтересів і ресурсів держав. Важко визначити точно, скільки кластерів буде утворено в результаті кризових процесів, але вже тепер можна припустити, що окремими кластерами будуть: рф з оточенням у складі пострадянських держав; об'єднана єдиними цивілізаційними цінностями група західних держав з Японією; Китай; Індія. Окремо залишиться група нейтральних держав, які не бажатимуть приєднуватись до жодного з кластерів або їх поведінка буде ситуативною⁹.

Презумпція проти застосування сили, як і встановлені «правила гри», що були основою світового порядку після Другої світової війни, нині не діють. Згідно з аналізом світових експертів світ стоїть на порозі Третьої світової війни, яка за своїми масштабами може бути більш руйнівною, ніж

Перша і Друга, через володіння ядерною зброєю. І в контексті таких загроз виникають питання щодо діяльності світових безпекових організацій. Передусім йдеться про ООН, яка не змогла проявити належної ефективності. Показовим у зазначеному контексті є головний документ, на якому ґрунтується діяльність ООН – її Статут, у ст. 1 якого проголошується мета Організації – підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв’язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру¹⁰. Тому, незважаючи на обмеженість механізмів, які може ООН застосовувати до країн – порушниць її Статуту (йдеться про право вето членів Ради Безпеки), вже час перейти від станів «глибокої занепокоєності» та обмежених за своїм характером санкцій до дієвих рішень. У іншому випадку є всі підстави вважати, що вона повторить долю Ліги Націй.

У контексті дієвості нині дуже багато запитань не тільки до ООН, а й до інших міжнародних і міждержавних організацій. З одного боку, є чітко закріплені норми і принципи міжнародного права, а з другого – їх повна недієвість. Однією з причин такої ситуації є недостатній санкційний тиск, адже, як бачимо на прикладі російсько-української війни, агресор знайшов можливості їх обходу і має всі необхідні ресурси, щоб продовжувати війну. Тому вбачається важливим розроблення Міжнародного санкційного кодексу, який би встановлював чітку й жорстку систему покарань за порушення імперативних норм міжнародного права. Такий крок сприяв би становленню більш стабільного миру, адже чим потужніша відповідь міжнародного співтовариства на збройну агресію, тим більше шансів на міцний мир, повніше втілення ідеалів добра та ширші можливості для реалізації прав, свобод, волевиявлення, прагнення, бажань та обов’язків громадян.

Життєво необхідною є тенденція розглядати й застосовувати принцип мирного співжиття як мінімальний рівень відносин, який розкриває перспективи для розвитку та прогресу, а також регулятивний принцип всієї системи зовнішніх і внутрішніх відносин, консолідації, життєдіяльності та життєтворчості. Дієвість цього принципу визначає стратегію і тактику, форми і методи проведення внутрішньої і зовнішньої політики.

Важливо зазначити, що площина міжнародного права не є єдиним правовим полем для закріплення та реалізації права людини на мир. Вторгнення спочатку на схід України, а згодом і повномасштабне підводять до необхідності закріплення цього права на найвищому рівні – конституційному. Слід додати, що у разі такого закріплення Україна не буде новатором на цьому шляху, у деяких країнах світу (Туреччина, Японія, Колумбія) це право є складовою національного правового регулювання, шляхом втілення у конституційних нормах.

Говорячи про саме поняття «мир», слід зазначити, що всесвітньо відомий норвезький вчений і дослідник Й. Гальтунг визначив два види миру. «Негативний мир» означає відсутність війни, відсутність озброєних конфліктів між державами або усередині держав. «Позитивний мир» означає не лише відсутність війни або озброєних конфліктів, а й створення умов для рівності, справедливості і розвитку¹¹. Аналізуючи складність сучасного суспільно-політичного буття, поняття «мир» слід розглядати як світло, основу для стабільної життєдіяльності, взаєморозуміння, співдружності, співпраці між людьми, спільнотами, об’єднаннями, народами, націями, державами, а також необхідний рівень, який гарантує дотримання основоположних прав і свобод людини. У такому розумінні мир означає відсутність збройних агресій і наявність згоди мінімізувати протиріччя, запобігати та вирішувати конфлікти без застосування насилля, що призводить до війни за допомогою встановленого порядку, правил взаємодії. Що більший рівень взаємодії, то більше розвинені правила, регламентація поведінки суб’єктів. Адже мир це не просто відсутність війни, це також результат конвенцій або мирного договору, яким дійсно будуть забезпечувати баланс інтересів і неконфронтаційний розвиток різних за цивілізаційними, політичними, економічними тощо основами країн.

Висновки. У контексті суспільних трансформацій, що нині відбуваються у світі, та у світлі бурхливого національного відродження мир у системі суспільних цінностей посідає першочергове місце. Право на мир водночас має колективний та індивідуальний характер і нині є основою для реалізації всіх інших прав людини, які без миру не є ані реалістичними, ані придатними для виконання. І куди б ми не вирішили віднести це право (чи до прав третього покоління чи індивідуальних прав), існує загальне розуміння, що воно потребує подальших досліджень і додаткової уваги міжнародного співтовариства.

Способи ефективної підтримки міжнародного миру й безпеки безпосередньо залежать від особливостей міжнародного безпекового середовища, що втілюються у діяльності міжнародних інституцій, які не змогли проявити очікувану дієвість і зупинити агресора. Як результат – світ стоїть перед загрозою Третьої світової війни. Необхідні жорсткі й швидкі рішення, наприклад розроблення Міжнародного санкційного кодексу, з метою встановлення таких «правил гри», за якими агресору не залишити можливості для військових маневрів, а змусити шукати альтернативні шляхи.

У світлі «перевернутих» звичних переконань у суспільстві відбувається переоцінка цінностей і пошук нових життєвих настанов і моделей поведінки, що спонукає до пошуків шляхів мирного співжиття. Останнє у державі визначає форми і методи проведення внутрішньої і зовнішньої політики, є умовою для розвитку механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини, а також надає перспективи для розвитку та прогресу.

1. Іванків І. Б. Права людства: монографія. Київ: Ваїте, 2020. С. 54. 2. Правотворення і правотворчість в умовах воєнного стану та миробудівництва: монографія / за заг. ред. Н. М. Пархоменко. Київ: Парламентське видавництво, 2023. С. 184, С. 172. 3. Оніщенко Н. М., Сунегін С. О. Правове забезпечення взаємодії Збройних Сил України з громадянським суспільством: концептуальні засади. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 5 (19). С. 319. 4. Fry D. Abolition of War: An Agenda for Survival. The Abolition of War by Krzysztof Wodiczko. London: Black Dog Publishing, 2012. С. 116–137. 5. Валіулліна З. В. Військова теорія К. Клаузевіца в теоретичному дискурсі. *Ефективна економіка*. 2017. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5881> 6. Філософія освіти: навчальний посібник. 2-ге вид. / за наук. ред. академіка В. П. Андрущенко та ін. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. С. 38. 7. Гоббс Т. Левіафан / Пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2000. 606 с. 8. Kant I. Zum ewigen Frieden. Publisher: Suhrkamp Verlag AG, 2011. 456 p. 9. Ситник Г. П. Філософія війни та миру: курс лекцій. Київ: ТОВ «САК Лтд.», 2023. С. 100. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/336/files/15bf2766-7d67-41dc-8d14-49d0c0b9d714.pdf> 10. Статут Організації Об'єднаних Націй від 1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf 11. Galtung J. Theories of Peace: A Synthetic Approach to Peace Thinking. Oslo: International Peace Research Institute, 2005. 238 p.

References

1. Ivankiv I. B. Prava liudstva. Monohrafiia. Kyiv: Vaite, 2020. S. 54. 2. Pravotvorennia i pravotvorchist v umovakh voiennoho stanu ta myrobudivnytstva: monohrafiia / za zah. red. N. M. Parkhomenko. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo, 2023. S. 184, S. 172. 3. Onishchenko N. M., Suniehin S. O. Pravove zabezpechennia vzaemodii Zbroinykh Syl Ukrainy z hromadianskym suspilstvom: kontseptualni zasady. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii*. 2023. № 5 (19). S. 319. 4. Fry D. Abolition of War: An Agenda for Survival. The Abolition of War by Krzysztof Wodiczko. London: Black Dog Publishing, 2012. S. 116–137. 5. Valiullina Z. V. Viiskova teoriia K. Klauzevitsa v teoretychnomu dyskursi. *Efektivna ekonomika*. 2017. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5881> 6. Filosofiia osvity: navchalnyi posibnyk. 2-he vyd. / za nauk. red. akademika V. P. Andrushchenka ta in. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2021. S. 38. 7. Hobbs T. Leviafan. Per. z anhl. Kyiv: Dukh i Litera, 2000. 606 s. 8. Kant I. Zum ewigen Frieden. Publisher: [Suhrkamp Verlag AG, 2011. 456 p. 9. Sytnyk H. P. Filosofiia viiny ta myru: kurs lektsii. Kyiv: TOV «SAK Ltd.», 2023. S. 100. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/336/files/15bf2766-7d67-41dc-8d14-49d0c0b9d714.pdf> 10. Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii vid 1945 r. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf 11. Galtung J. Theories of Peace: A Synthetic Approach to Peace Thinking. Oslo: International Peace Research Institute, 2005. 238 r.

Nonyak Mykhailo. Human right to peace: philosophical and legal context

Introduction. In connection with the constant increase in the level of threats to international and national security, there is a need the search for ways of peace, which in the conditions of global challenges acquired a new «sound» and value, a peace that should be based, first of all, on the moral and intellectual solidarity of humanity, because it is quite clear that only governmental political agreements are not enough to stop military conflicts today. The current situation actualizes issues related to the

human right to peace, in particular, its multifaceted saturation, including philosophical and legal nature.

The aim of the article. The purpose of the article is to investigate the philosophical component of the category «peace» in the context of the historical genesis of the formation of the human right to peace and to characterize its necessity in view of modern social and political realities.

Results. Classically, the right to peace is considered in the context of human rights of the third generation, that is, its collective rights. However, recently, various points of chorus from the scientific community are becoming more and more widespread. We share the opinion that the right to peace should be considered at the same time as having a collective and individual character, since peace is the basis for the realization of all other human rights, including political and economic rights. After all, as we see in the light of the Russian-Ukrainian war, without peace they are neither realistic nor feasible.

It is noted that the value of peace in all historical eras was distinguished by relevance, and was one of the central categories of research in philosophical and political treatises by the most prominent representatives of humanity, who understood its complexity and multidimensionality since ancient times. The modern war is distinguished by the fact that it is waged in the conditions of a globalized world, when the world space is narrowed by intensive communications, and the denser nature of interactions between nations contributes to the growth of contradictions between them. Currently, Ukraine is experiencing another national renaissance, which consists in the struggle for its independence, and in this war it is giving away its most valuable resource – human. For Ukrainian society, the phrase «peaceful sky» has long ceased to be a metaphor, but has become the most cherished desire and the greatest value.

In the context of growing threats to the Third World War, questions arise regarding the activities of world security organizations, in particular the UN, which has not been able to demonstrate proper effectiveness. It is considered important to develop the International Sanctions Code, which would establish a clear and strict system of punishments for violations of the imperative norms of international law. Such a step would contribute to the establishment of a more stable peace, because the more powerful the response of the international community to armed aggression, the greater the chances for a lasting peace, the fuller embodiment of the ideals of good and wider opportunities for the realization of the rights, freedoms, expression of will, aspirations, desires and duties of citizens.

It is necessary to consider and apply the principle of peaceful coexistence as a minimum level of relations that opens up prospects for development and progress, as well as a regulatory principle of the entire system of external and internal relations, consolidation, life activity and life creation. The effectiveness of this principle determines the strategy and tactics, forms and methods of conducting domestic and foreign policy.

Peace policy is determined at the international level by diplomatic relations, the consistency of demands and positions based on the formation of a reasonable balance of interests, mutually beneficial agreements. At the same time, the plane of international law is not the only legal field for establishing and realizing the human right to peace. The invasion, first in the east of Ukraine, and later a full-scale one, led to the need to consolidate this right at the highest constitutional level.

Conclusions. *The methods of effective support of international peace and security directly depend on the features of the international security environment, embodied in the activities of international institutions that could not demonstrate the expected effectiveness and stop the aggressor. As a result, the world is facing the threat of the Third World War. Hard and fast decisions are needed, for example, the development of the International Sanctions Code, with the aim of establishing such «rules of the game» that would not leave the aggressor the opportunity for military maneuvers, but force him to look for alternative ways.*

In the light of «inverted» habitual beliefs in society, there is a revaluation of values and a search for new life guidelines and behavior models, which prompts the search for ways of peaceful coexistence. The latter in the state determines the forms and methods of conducting domestic and foreign policy, is a condition for the development of mechanisms for ensuring and protecting human rights and freedoms, and also provides prospects for development and progress.

Key words: *right to peace, international law, peace, war, human rights and freedoms, peace policy, peaceful coexistence.*

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-243-250

УДК 340.1

Н. О. КЛЕЩЕНКО,
кандидат юридичних наук*
ORCID: 0000-0002-4317-1470

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОТВОРЧОСТІ: КОНТЕКСТ СЬОГОДЕННЯ

Стаття присвячена актуальним питанням правотворчості в умовах сучасних реалій. Зазначається, що нині правотворчість втілюється у двох напрямках: 1) фактичні питання, що стосуються внутрішнього регулювання суспільних відносин; 2) питань, пов'язаних з євроінтеграційним курсом. Перший є відображенням тих політико-соціальних реалій буття українського суспільства, в яких воно функціонує. Другий – продовження процесу інтеграції, основним інструментом виконання якого є правові засоби правотворчості.

Ключові слова: *правотворчість, уніфікація, євроінтеграція, суспільні відносини, правове регулювання, нормативно-правовий акт.*

Kleschenko Natalia. Current questions of law-making: the context of today

The article is devoted to topical questions of law-making in the conditions of modern realities. It is noted that currently law-making is embodied in two directions: 1) factual issues related to the internal regulation of social relations; 2) issues related to the European integration course. The first is a reflection of those political and social realities of Ukrainian society in which it functions. The second is the continuation of the integration process, the main instrument of which is the legal means of law-making.

Key words: *law-making, unification, European integration, social relations, legal regulation, normative-legal act.*

Постановка питання. Сучасні події у світі змушують державні органи ухвалювати відповідні рішення, які потребують ретельного та професійного підходу до розроблення нормативно-правових актів. Так, розв'язана війна рф проти України завдала потужного удару по всіх суспільних ланках, починаючи від економіки (знизилося виробництво основних видів продукції, зокрема тієї, що становить основу експортного потенціалу України, нерегулярна робота портів) і до соціальної сфери (кількість людей, які потребують матеріальної допомоги, в тому числі внутрішньо переміщені особи), значно зросла. Знищується транспортно-логістична та інженерна інфраструктура цілих регіонів. Відбувається відтік кадрів за кордон та їх часткове переміщення у більш безпечні регіони держави. Така низка проблем потребує реагування державної влади, що втілюється у правотворчій діяльності. Для здійснення

* **Kleschenko Natalia**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)